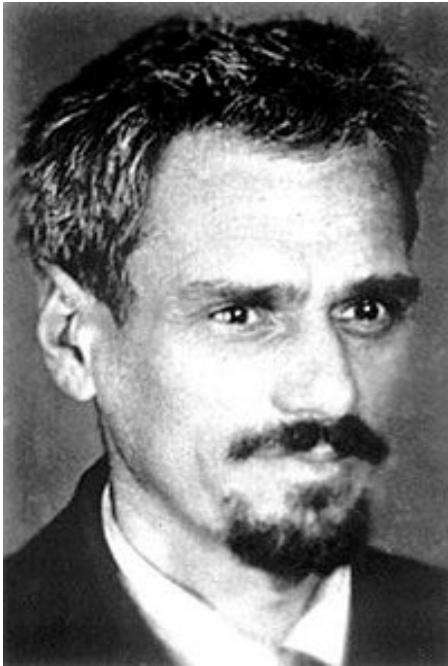

ЗАВОЮВАТИ СОНЯЧНУ СИСТЕМУ!

До 120-річчя від дня народження Юрія Кондратюка

(1897 – 1942?)

Сьогодні ми говоритимемо про людину, яка стала визнаним класиком світової теоретичної космонавтики. Ім'я нашого земляка золотими літерами написано в залі слави Космічного музею НАСА в США (Аламатордо). Його ім'ям у світовій науці названо трасу, яка вперше привела людину на Місяць, і кратер на зворотному боці цього супутника Землі.

Місяць... Заради цієї мети він голодував, цілодобово працював і регулярно тренувався. І все тому, що на Землі полтавця Сашка Шаргея не тримало нічого. Що таке біль і несправедливість, він дізнався ще до народження, тому що його матір – щирю революціонерку – на восьмому місяці вагітності затримали на мітингу жандарми, і вона потрапила до в'язниці. Там вагітну жінку жорстоко катували, так що звідти вона потрапила в божевільню, але, на подив, її син Саша з'явився на світ абсолютно здоровим.

Справжнє ім'я вченого – **Олександр Гнатович Шаргей**. Народився він у Полтаві на вул. Стрітенській, 4. Виховувався в бабусі й нерідного діда.

Коли настав час іти до гімназії, хлопчик продемонстрував такі знання, що був прийнятий відразу в третій клас. Ще в гімназії він завів спеціальний зошит і записував у ньому дані своїх перших космічних проектів. У той час літали на дерев'яних літаках, які називали "етажерками", а гімназист Олександр Шаргей уже посилав подумки в космос ракету власної конструкції.

Кілька років Саша мало не цілодобово сидів за своїми кресленнями, але в один день втратив здатність думати й виводити свої формули. Винна в тому була дівчина, його сусідка і ровесниця Вікторія Хартман. Через неї дивакуватий, замкнений хлопець знов почав ходити в гімназію, а після навчання на відстані проводжав дівчину додому.

Спочатку Віка здивувалася й спробувала позбутися дивного шанувальника, але на образи й глузування Саша не реагував. Та якось наздогнав Вікторію й розповів їй чарівну казку про Місяць і зірки, розповів, що скоро кожен зможе полетіти в космос, що на Місяці люди побудують нові міста. І раптом сталося диво: Вікторія захопилася, але не Марсом і Місяцем, а цим переконливим хлопцем. Тепер вони зустрічалися щодня, розмовляли годинами, будували плани на майбутнє. Вікторія переконувала Сашу показати свої креслення фахівцям, була впевнена, що їх гідно оцінять і коли-небудь він справді зможе полетіти на Місяць. Так непомітно їх захоплення перетворилося на любов, але мрії наштотувалися на реальність.

Росія та Німеччина готувалися до війни. Батько Вікторії – Хартман – був німцем, і тепер поспішав вивезти сім'ю з Росії. Тому Віка й Саша більше не могли бути разом. Вікторія попросила Сашу поїхати з ними, але хлопець відмовився: він не хотів "сидіти на ший" в її батьків. Мине час – і Шаргей пошкодує, що тоді не поїхав з Хартманами, він усе життя буде мріяти потрапити до Німеччини й шукатиме жінку, схожу на Вікторію. А поки Саша не усвідомлював, що вони розлучаються назавжди, тому, після від'їзду дівчини, робив усе, про що мріяли разом.

Саша Шаргей закінчив гімназію зі срібною медаллю, поза конкурсом вступив до Петербурзького політехнічного інституту. Щоб удосконалювати свої креслення й розрахунки, йому потрібні були нові знання. Але Шаргей так і не зміг отримати вищу освіту: дуже скоро його життя кардинально змінилося, і навчання в інституті назавжди стало недосяжною мрією.

У 1916 р. студента Олександра Гнатовича Шаргея мобілізували в армію. Тривала Перша світова війна. Замість вищої математики, він мусив проходити військову науку в школі прапорщиків.

На Закавказькому фронті теоретик космонавтики командував кулеметним взводом. А в державі починалася революція, яка переросла в громадянську війну. Фронт розвалився, і прапорщик Шаргей повернувся додому.

Але в дорозі його мобілізували до війська генерала Корнілова, а по приїзді до Києва – до війська генерала Денікіна. Олександр утік і довго переховувався, бо для нової влади був класовим ворогом – офіцером-золотопогонником.

Шлях до вищої освіти був закритим. Життя юнака та його близьких у ті часи постійно було під загрозою, тому, щоб убезпечити пасинка від червоного терору (а також і себе з дочкою), мачуха вмовила його змінити прізвище. Олександр узяв біографію померлого студента з Луцька Юрія Кондратюка. Так у 1921 р. зник Олександр Шаргей і з'явився Юрій Кондратюк. Таємниця

справжнього імені Ю. Кондратюка зберігалася аж до 1977 р., коли його сестра Ніна Шаргей перед смертю дала письмові свідчення комісії ЦК КПУ.

У той час Юрій працював чорноробом, кочегаром. Жив дуже бідно: ходив у одному чоботі й одному черевіку, але це для нього нічого не значило. Ховаючись у льоху, він продовжував працювати, конкретизуючи свої ідеї. Розробляв багатоступеневу ракету, скафандр, систему керування ракетою за допомогою гіроскопа. Написав книгу "Завоювання міжпланетних просторів", надіслав її на рецензію до Москви – і раптом терміново поїхав з Києва. Він тікав подалі з міста, де його знали в обличчя й де знали студента Кондратюка, – туди, де можна буде продовжити свої зоряні пошуки, – на Кубань. Там інженер змушений був працювати звичайним механіком на елеваторі. На Кубані він швидко став відомим, щороку патентував дрібні корисні винаходи, міг вирішити будь-яку технічну проблему. Але прославився Кондратюк не як винахідник, а як неймовірний дивак: "нечесаний", відчужений, у затертому костюмі, поговорити з яким можна було тільки про одне – про Місяць.

У мороз і спеку він спав на твердій підлозі в звичайному мішку, та ще й оголеним, не пив, не кутив, весь вільний час проводив в погребі. Його ніхто не розумів, а тому вирішили, що бідаха страждає від нерозділеного кохання. У його житті не з'явилася інша жінка, а в будинку на столі завжди стояв портрет Вікторії Хартман. Він вірив, що Віка жива, що вона чекає на нього. Єдиним бажанням була втеча з Радянського Союзу, адже тут він був не потрібен. Механік з ім'ям померлого, дивак, якого ніхто не розумів: книгу, якою він так пишався, у Москві просто не помітили.

Якось узимку Кондратюк отримав листа, адреса відправника – Москва, Головне управління науковими установами. Це був відгук на його рукопис "Завоювання міжпланетних просторів". Рукопис високо оцінив науковий рецензент професор В.П. Ветчинкін, а в листі "Главнаука" обіцяла видати книгу власним коштом. Але книгу так і не надрукували. Після перевірки особистості автора виявилось, що в нього немає вищої освіти. Як можна друкувати праці якогось "недоучки", коли в черзі сотні книг шанованих професорів і доцентів?

Услід за розчаруванням прийшла злість: тепер Кондратюк вирішив видати свою книгу сам. Довгі місяці економії, відмова від усього, крім найнеобхіднішого, і, нарешті, книга побачила світ. Поширювати її допомагав Кондратюку знайомий конструктор Петро Кирилович Горчаков. Але наукова праця не користувалася популярністю в читачів, тому продавали книгу за безцінь. Прикро, але книгу, яка згодом у США викликала справжній фурор, на Батьківщині ніхто не помітив. Проте в будинку Горчакова Кондратюк знайшов справжніх друзів. Горчаков проштовхував усі ідеї винахідника в життя, а

дружина Горчакова – Ольга – годувала вічно голодного винахідника й захоплено вислуховувала його космічні ідеї. Вона була настільки доброю, що Кондратюк почав забувати Вікторію і сам не помітив, як закохався в дружину друга. І Ольга, і її чоловік знали про це, але вважали цю любов черговим дивацтвом Кондратюка. Тепер його серце розділили дві жінки, і саме Ользі Горчаковій Кондратюк відкрив свій найбільший секрет – він розповів, для чого спить у мішку, чому погано харчується й весь час загартовується. Виявилось, що Юрій Кондратюк цілком серйозно готується до польоту на Місяць і полетить на ракеті, яку побудує сам. Мрії, тихий затишок друзів заспокоювали вченого, але ночами він продовжував тоскно дивитися на Місяць – туди, де в нього все було б по-іншому, фантазував, що в нього саме там будуть і місячна дружина, і місячні діти, така ось космічна сім'я.

Надії на зоряне майбутнє назавжди розбилися в 1933 році. Уночі по Кондратюка прийшли, узяли тихо, без будь-яких звинувачень. Він опинився у в'язниці й навіть не знав, чому. Невже розкрили його таємницю? Дізналися про ім'я та минуле? Справжньою причиною арешту винахідника стало побудоване за його проектом величезне зерносковище "Мастодонт" (у Сибіру – у місті Камінь-на-Обі). Воно було заввишки з десятиповерховий будинок і на той час вважалось найбільшим у світі, могло вміщувати до 10 000 тон зерна. Кондратюк запропонував будувати елеватор без єдиного цвяха, за стародавнім методом сибірських майстрів. І тільки тоді, коли роботу завершили, в НКВД вирішили, що цей проект – провокація. Олександра Гнатовича звинуватили в тому, що елеватор розвалиться. А він простояв 70 років: розібрали елеватор тільки на початку XXI століття, і не через несправність, а тому, що споруда застаріла. Проте саме за свою інновацію її винахідник і розплатився, отримавши три роки таборів. Разом з ним заарештували й Петра Горчакова, який отримав п'ять років, бо саме він був начальником Кондратюка.

Пізніше табір їм замінили на заслання до Сибіру, де друзям довелося працювати в конструкторському бюро № 14 разом з талановитими, несправедливо засудженими в'язнями з усього Радянського Союзу. Що вони розробляли, Кондратюк так ніколи й не розповів, але на волю через три роки вийшов з діагнозом "неврастенія".

У 1933 році вийшла постанова Ради Народних Комісарів "Про проектування та будівництво вітроелектростанції на горі Ай-Петрі в Криму". Був оголошений конкурс, і Кондратюк з Горчаковим перемогли в ньому зі своїм проектом. Це повинна мала бути вежа заввишки з хмарочос, а за реалізацію проекту Кондратюку повинен був отримати непоганий гонорар. Нарешті з'явився шанс вибратися з убогості й продовжити спокійно працювати над

проектом "Подорож на Місяць". Проектувальником зацікавився сам нарком важкої промисловості Серго Орджонікідзе й добився дострокового звільнення Кондратюка.

Для розробки проекту Кримської вітрової електростанції (ВЕС) і виготовлення робочих креслень було створено проектну контору з виконання цього завдання. Головним інженером було призначено П.К. Горчакова, його заступником – Ю.В. Кондратюка. Крім того, разом з ними працювали їхні помічники й друзі – інженери М.В. Нікітін, Б. Злобін, К.Н. Шаманський.

Під час розробки проекту ВЕС було упроваджено багато нових конструктивних рішень у будівлях, досягнуто синхронності в роботі механізмів, а також вирішено питання паралельної роботи ВЕС із місцевою електромережею. У 1936 р. інженери почали практичне впровадження робочих креслень ВЕС. Трагічна загибель 18 лютого 1937 р. головного куратора – наркома Серго Орджонікідзе – призвела до припинення будівництва Кримської ВЕС та переформування проектної контори в проектно-експериментальну контору зі створення малопотужних вітрових електроустановок, де Ю. Кондратюк пропрацював начальником до початку війни. Після невдачі, що її зазнав проект вітроелектростанції, у Кондратюка знову виник нервовий розлад, зневіра в можливість довести, що його проекти варті уваги.

Через багато років інженери М.В. Нікітін і Б. Злобін втілили багато конструктивних рішень, які запропонував Ю. Кондратюк у ході будівництва вітрової електростанції, у проекті будівництва Останкінської вежі.

Дивлячись на Останкінську телевежу як на чудо інженерної думки, ми повинні пам'ятати, що в її створенні є значний вклад і нашого геніального земляка – Ю. Кондратюка.

А перед цим, у першій половині 1930-х, Кондратюк двічі, приїжджаючи до Москви, зустрівся з Сергієм Корольовим: той, прочитавши "Завоювання міжпланетних просторів", запрошував конструктора до себе будувати ракети, а не вітродвигуни. Спокуса була велика, але після роздумів Юрій Кондратюк відмовився – ішлося про роботу в так званій "режимній" установі, а це неминуче призвело б до ретельної перевірки його біографії.

Мирну творчу працю геніального інженера, можна сказати, самоука, обірвала війна. Юрій Васильович мав "броню" і міг не йти на фронт. Але він записався добровольцем у Московське ополчення. Оскільки Кондратюк не стояв на обліку у військкоматі як військовий спеціаліст, він був зарахований рядовим у роту зв'язку 21-ї дивізії народного ополчення.

У довідці ЦАМО СРСР №9/15333 від 13.07.93 р. вказано: "Рядовий 1281 стрілецького полку 60 стрілецької дивізії Кондратюк Юрій Васильович... загинув 25.02.42 р. в с. Кривцово Болховського р-ну Орловської обл., місце захоронення не вказано".

Як насправді помер Сергій Кондратюк? Над цим питанням досі ламають голови багато вчених. Більшість дослідників вважають, що Кондратюк загинув на війні. Але є ще кілька версій його зникнення.

Перша версія: Кондратюк добровільно здався німцям, щоб здійснити свою мрію, отримати можливість працювати над власними розробками. У Німеччині він під керівництвом вченого барона Фон Брауна займався розробкою знаменитих ракет ФАУ.

Друга версія описує ще більш фантастичне зникнення вченого. Свого часу в Радянському Союзі вважали, що Юрій Кондратюк – це і є німецький вчений Фон Браун, який сховався за черговим ім'ям, щоб помститися Радянському Союзу. Він спочатку працював у Німеччині, а потім виїхав у США.

За третьою версією Кондратюк зовсім не потрапляв у полон. Остерігаючись нових репресій, він утік з фронту й до кінця життя прожив десь у Сибіру.

Закінчилася війна, і про "невдачу вченого" всі забули, а через двадцять років між Радянським Союзом і Сполученими Штатами Америки почалася масштабна космічна гонка. Те, про що так мріяв Кондратюк, відбулося. Людина полетіла в космос.

У травні 1961 року, через місяць після польоту Гагаріна, Джон Кеннеді поставив американським вченим надзавдання – обігнати Союз, висадити людину на Місяць ще до початку 1970 року. І тоді заступник відділу динамічних навантажень Джон Хуболт раптом знайшов у Бібліотеці Конгресу маленьку зачитану книжечку "Завоювання міжпланетних просторів" 1929 року видання, Сибір, а автор – нікому невідомий механік Юрій Кондратюк. У своїй книзі він доводив, як ракета може долетіти й сісти на Місяць. На сторінках "Завоювання" є дані розробки траєкторії (траси Кондратюка), орбітальної лабораторії, способу посадки апаратів на Місяць та інші планети Сонячної системи, розрахунки польоту людини до інших планет, вимоги до пального для ракет, скафандру космонавта та інше.

Використавши свої напрацювання й розробки Ю.В. Кондратюка, американці 16 липня 1969 р. з мису Канаверал здійснили запуск космічного апарату "Аполлон". Спочатку він подолав "трасу равлики", яку 50 років тому розробив нікому невідомий сибірський механік Юрій Кондратюк. Потім, 20

липня, від "Аполлону" відокремилася невелика капсула з космонавтами й сіла на поверхню Місяця тим способом, який теж придумав Юрій Кондратюк. Експедиція пройшла успішно, мрія Кондратюка здійснилася!

*Ю. Кондратюк –
останнє із знайдених фото*

Незважаючи на великий вклад Ю.В. Кондратюка в наукову космонавтику, до початку запуску ракет у космос ніхто з широкого загалу про нього не знав. Лише у 60 – 80-х роках ім'я видатного вченого почало з'являтися у спеціальних публікаціях. Значний внесок у вивчення й встановлення історичної правди про життєвий шлях Ю. Кондратюка зробив його двоюрідний брат, полтавець, інженер-підполковник, вик-ладач Військово-повітряної інженерної академії ім. Жуковського Анатолій Володимирович Даценко. У Полтаві було створено музей авіації й космонавтики ім. Ю. Кондратюка.

Біля музею встановлено пам'ятний знак на честь видатного вченого. Ім'я Кондратюка носять Полтавський технічний національний університет і одна з вулиць міста. У Флориді (США) на космодромі встановлено пам'ятник з іменами вчених і астронавтів, причетних до польоту на Місяць, там є й ім'я нашого земляка Ю.В. Кондратюка. Про нього написано багато науково-дослідних праць, знято фільми. Поступово визнається велике значення його наукових робіт в освоєнні космічного простору.

У 1970 році Астронавт Ніл Олден Армстронг приїхав до Новосибірська, знайшов будинок номер 24 по вулиці Радянській, де колись жив і працював Кондратюк, і взяв біля цього будинку жменю землі – на пам'ять про людину, завдяки якій він увійшов в історію.

Пропонуємо переглянути відеоматеріали, присвячені життю винахідника:

1. Как украинец Юрий Кондратюк помог американцам полететь на Луну// <https://www.youtube.com/watch?v=vkg3JbJLSw4>
2. Тайны забытых побед. 34. Трасса Кондратюка// <https://www.youtube.com/watch?v=R6NMUN0D83o>
3. Хлеб и Луна// <https://www.youtube.com/watch?v=MrizIKgk2>

4. Юрий Кондратюк тайна покорения Луны – В поисках истины//
<https://www.youtube.com/watch?v=NMv-X6vjg5k>

Використана література

1. Грабовський С. Космос український – ЮРІЙ КОНДРАТЮК (1897 – 1942?)//
<http://h.ua/story/294353>
2. Грабовський С. Хто Ви, Юрій Кондратюк?//
<http://tyzhden.ua/History/53448/PrintView>
3. Кондратюк Юрій Васильович//
http://orenda.pl.ua/read/kondratjuk_jurij_vasiljovich
4. Мікульонок І. Кондратюк Юрій Васильович – піонер космонавтики//
<http://kpi.ua/kondratiuk>
5. Нелегкий путь Шаргея – Кондратюка – Таинственный и талантливый покоритель Луны// [http:// www.lineinternet.ru/users/olivia_oliv/post225001929](http://www.lineinternet.ru/users/olivia_oliv/post225001929)